

Сецесија и миротворци

Милорад Павловић и Новак Поповић, *Сецесија у режији великих сила*, Београд, 1996.

Др Милан Опачић, пуковник

Аутори Павловић и Поповић осмелили су се да научној и широкој јавности понуде на увид своја промишљања о тако сложеној, још увек магловитој и, надасве, „живој“ и „врүћој“ теми. Књига „Сецесија у режији великих сила“, заслужује дужну пажњу и, посебно, знатижељу докле су аутори, својим опсежним и амбициозним научним подухватом, допрли у трагању за одговорима на питања о којима већ постоје, а у догледној будућности тек предстоје озбиљна сукобљавања прилаза, ставова и мишљења у југословенској, и светској, политичкој и научној јавности.

Прикупљајући информације и чињенице о теми коју истражују, аутори су били унапред свесни да ће се сусретати са бројним, сложеним и, чак, непремостивим тешкоћама у покушајима да допру до истине о трагичној судбини која је задесила претходну Југославију, а коју, још увек, највећма преживљава српски народ, просто зато што је она (истина), вољом светских моћника, уклоњена и, вероватно, дуго ће остати сакривена од добронамерних посленика научне мисли и најшире светске јавности.

Аутори су уверени да нико, и никада није успео да задржи закључану истину, да је она, штавише, увек одшкринута савести и храбрости слободоумних људи који, по правилу, припадају кругу власника њених „кључева“, тј. поданика светских моћника. Полазећи од таквог уверења, аутори су, такође, били свесни да је склапање „мозаика“ истине о злој судбини претходне Југославије тежак и дуготрајан посао који тек предстоји широком кругу истраживача, али су веровали и да, уграђујући овом својом књигом макар „каменчић“ у тај мозаик истине, остварују сврху свог пионирског, научног подухвата у тој тематској области.

За истраживачки и списатељски подухват, као својеврсни шлагворт, ауторима је послужила управо искрена и официјелна изјава државног секретара Сједињених Америчких Држава Џемса Бејкера, од 13. јануара 1995, пред члановима америчког конгреса, у којој он, на јасан и

недвосмислен начин, дефинише виност Словеније и Хрватске, а посебно САД, за разбијање претходне Југославије. Надовезујући се на тај тренутак излива савести Џ. Бејкера, аутори се са правом питају „Колико је белина које припадају чињеницама? Кома су заправо намењене тајне, а коме питања? И колико преседана правило може да поднесе? Зар ни код кривице, мотив више нема значење. И какав је то простор, волшебан у који је склоњена сва истина са овога тла...?“

Надахнути тим питањима онтолошко–филозофске природе, аутори своја уводна разматрања започињу, једновременно, филозофским питањем: *Quid est veritas* (Шта је истина)? и одговором – *Est resquae adest* (Ствар која је овде), предочавајући читаоцу да ће у књизи пронаћи „погубљене“ делиће и, свакако, неке од путоказа до истине о рушењу претходне Југославије, а посебно о трагедији српског народа, наравно у границама њихове скромне, на првој страници књиге изричито саопштене амбиције да *од докумената сачињене аргументе пажљиво утискују у празнине за разумевање онога што се догодило* (и још се увек дешава) на простору претходне Југославије. На трагу тог питања и исказане амбиције, аутори у уводном разматрању отварају мноштво питања у вези са југословенском трагиком и настоје да нас, макар и фрагментарно, уведу у сву њену сложеност. А она јесте и за дуго ће, вероватно, остати производ и поље сукобљавања циљева и интереса различитих унутрашњих и моћних, спољних чинилаца, о чијим су циљевима и интересима, делимично, наука и историја већ дале ваљане одговоре, па их често и сами препознајемо, али и о мотивима и амбицијама за које су докази и одговори дубоко скривени и недоступни, или се само наслућују, па тек предстоји дуготрајно раздобље њихове научне демистификације.

Аутори у уводу, између осталог, постављају питање, иако су уверени да је до потпунијег и ваљаног одговора, за сада, готово немогуће доћи, како може Босна и Херцеговина, ако су претходну СФРЈ сецесионисти прогласили „тамницом народа“ у којој су народи својевољно живели, изградити слободно цивилно друштво, с обзиром на крајње хетерогене, силом сабијене етничке структуре у границе те државе. Такође, с разлогом питају аутори, да ли се свет, на прагу 21. века, налази на историјској раскрсници и на прелазу у нову епоху, коренито другачију од свих досадашњих – у епоху мира, или је ово само једна од успутних етапа просте замене биполарног, униполарним системом моћи, у којем ће универзални међународни мир и безбедност бити жртва реда, мира и интереса светских моћника или „светских жандарма“.

У првом поглављу књиге, посвећеном разматрању основних политичко–правних обележја амбијента, развоја и ескалације југословенске кризе, аутори се баве основним спољним и унутрашњим условима и узроцима који су водили ка продубљивању кризе и избијању грађанског рата, односно међунационалних сукоба у претходној Југославији. Посебну пажњу посвећују крупним политичким променама које су се, у

само предвечерје, догодиле у свету, а које су, по њиховом схватању, пресудно утицале да се збивања у претходној Југославији одвијају на тако драматичан начин. На основу пажљиве анализе свих тих промена, аутори уочавају да су најпресуднији утицај на профилисање нових односа у савременој међународној заједници, а самим тим и на догађаје у претходној Југославији, имали распад блоковске поделе света и система биполарне равнотеже и промоција тзв. новог светског поретка. Осим тога, у оквиру тих општих политичких промена, дошло је и до извесних дезоријентација у већ увелико одмаклим процесима интеграција Европе, а посебно Европске уније, што је и наметало потребу за њеним трагањем за својим „новим идентитетом“. Последице тог трагања никако нису могле мимоићи ни регион Балкана, који је историјски политички турсно подручје. Шта више, наслеђене историјске противуречности тог периферног подручја Европе, сукобљавање традиционалних, реалних или претпостављених интереса и све теже обуздавање моћи једине преостале светске суперсиле чинили су плодан амбијент за експлозију кризе на простору претходне Југославије.

Већи део првог поглавља аутори су, међутим, посветили неким специфичним обележјима политичко-правне конституције претходне Југославије, која су, према њиховом схватању, чинила реалне унутрашње узроке југословенске кризе. У ерозији политичке свести о СФРЈ као заједничкој држави њених конститутивних националних ентитета, растакању и дислокацији функција федералне државе на републичке чланице, уставном уређењу СФРЈ и, у оквиру тога, нарочито, конститутивном „сакаћењу“ Републике Србије Савезним уставом од 1974. године, као и у злоупотреби права народа на самоопредељење, аутори налазе основне унутрашње узроке продубљивања југословенске кризе, тачније плодну основу на којој је, стрпљиво и систематски, припремана стратегија разбијања заједничке, савезне државе и сецесија неких југословенских република. Шта више, аутори у тим унутрашњим узроцима виде и нека основна упоришта за интернационализацију југословенске кризе, која ће актерима сецесије у време експлозије кризе и почетних, међународних оружаних сукоба послужити као основ и мотив за прибављање међународног легитимитета за своје сецесионистичке подухвате.

Реално вреднујући и документовано аргументујући основне чиниоце, спољне и унутрашње, који су, по њиховом схватању, одлучујуће допринели продубљивању кризе и избијању грађанског рата у претходној Југославији, аутори читаоца, методолошки и логички коректно, уводе у друго поглавље своје књиге, посвећено почетку оружаних сукоба и насилној сецесији бивших југословенских република – Словеније, Хрватске и Босне и Херцеговине.

Пратећи хронолошким редом почетак и ескалацију оружаних сукоба на простору претходне Југославије, аутори сасвим тачно запажају и, у документацији којом располажу, налазе веома чврста и убедљива упоришта за доказивање да је изазваној и легитимној примени оружане силе федералне државе претходило дуготрајно и систематско „правно

насиље“, којим су, позивањем на право народа на самоопредељење, тачније једностраним тумачењем и злоупотребама тог права, дерогирана овлашћења савезне државе. За тим правним насиљем уследио је и, дуго припремани и вешто скривани, сценарио оружаног насиља бивших југословенских република, које су користиле своје нелегалне оружане формације, које крајње ограничена употреба легитимне оружане силе савезне државе није могла да обузда. У томе аутори виде преломни тренутак, који је дефинитивно определио даљи развој југословенске кризе, односно у којем су међунационални оружани сукоби и насилна сецесија постепено прерасли у општи и неповратан процес рушења федералне државе. Саветодавна мишљења Бадинтерове арбитражне комисије с краја 1991. године, у вези с правном квалификацијом аката сецесије, која аутори на крају тог поглавља коментаришу, и која су чудном „метаморфозом“ претворена у „арбитражну пресуду“ Европске уније о наводном спонтаном распаду федералне државе (Југославије), била су, сматрају аутори, својеврсна легитимација и снажна подршка актима сецесије, али и оружаном насиљу, којом су се Словенија и Хрватска, а нешто касније и муслиманско-хрватска коалиција Босне и Херцеговине, дефинитивно приклониле ради остварења својих циљева.

У трећем поглављу посвећеном анализи улоге великих сила и међународних чинилаца у режирању токова и решавању југословенске кризе, аутори хронолошки прате интернационализацију кризе и њено прерастање од унутрашњег питања СФР Југославије у предмет све дубљег уплитања и све пресуднијег утицаја и безусловног арбитражања. Суптилном анализом најважнијих елемената релевантних докумената Европске заједнице и КЕБС-а поводом југословенске кризе, не упуштајући се у озбиљније разматрање околности и мотива који су их условили, аутори указују на несхватљиво нагле промене односа тих међународних чинилаца, од заступања ставова о јединственој Југославији, преко подстицања и легализовања сецесије, до екскомуникације и кажњавања (завођења прво делимичних, а потом и свеобухватних санкција) СР Југославије и, посебно српског народа. У том процесу, аутори запажају и аргументовано фиксирају тренутке, брзе и међународноправно неосноване трансформације Европске заједнице, а посебно КЕБС-а, од пружаоца добрих услуга и посредника у решавању југословенске кризе до институционализованих инструмената селективне и једностране међународне принуде.

Други, знатно опсежнији део истог поглавља, садржи изузетно вредну анализу ангажовања Уједињених нација у решавању југословенске кризе. Аутори тачно запажају да се светска организација у решавање југословенског случаја укључила релативно касно, заправо у време када су улоге инволвираних међународних актера већ биле подељене и када је било готово немогуће да избегне већ озаконјене двоструке стандарде (рестриктивне за српску страну, а благонаклоне за све остале стране у југословенској кризи) у приступу и тражењу решења кризе. Систематски и аргументовано, аутори доказују како су се од почетних опреде-

љења, заснованих на слову и духу Повеље у време прихватања Венсовог плана, и утврђене, непристрасне заштитне улоге Мировних снага УН (УНПРОФОР), Уједињене нације и њихове мировне снаге, следом често противуречних докумената, постепено претварале у заступника интереса једне стране у сукобу, тачније оних страна у југословенском случају које су супротстављене СР Југославији и српској страни. Захтев за ангажовање снага НАТО-а и Западноевропске уније у југословенском случају и, противно Повељи и досадашњој пракси Уједињених нација, пристанак Савета безбедности да удовољи том захтеву, чине, по мишљењу аутора, преломни тренутак, који је довео до тога да се Уједињене нације ставе у службу интереса једне стране (тј. „антисрпске“ коалиције), односно да и оне саме буду негативно инструментализоване. А када су Уједињене нације већ прихватиле неку врсту „трансмисионе“ и „послушничке“ улоге у решавању југословенске кризе, више се није могао избећи снажан уплив интереса муслиманског чиниоца и њихов веома организован утицај на профилисање свих потоњих поступака и акција међународне заједнице у југословенском случају.

У последњем, четвртном поглављу књиге, посвећеном ангажовању Мировних снага УН (УНПРОФОР) на тлу претходне Југославије, аутори систематски и веома детаљно образлажу хронологију акција и резултате њиховог ангажовања у Хрватској, Босни и Херцеговини и Македонији. У том, по изворним документима, подацима и илустрацијама најбогатијем делу књиге, посебно су вредна запажања аутора о томе како се, према интересима инволвираних светских чинилаца и развоју ситуације у бившим југословенским републикама, мењала позиција, па и сам мандат Мировних снага. Аутори веома пажљиво анализирају остваривање мандата УНПРОФОР-а са становишта изворног критеријума непристрасности, који је суштински „знак распознавања“ Мировних снага УН, и посебно образлажу последице које су настале одустајањем УНПРОФОР-а од првобитне улоге у спровођењу Венсовог плана у Хрватској, његовим делимичним повлачењем и преименовањем у Операцију УН за обнављање поверења (УНКРО).

Веома су интересантна и теоријски провокативна промишљања аутора о преседану створеном организовањем Мултинационалних снага за брза дејства (РРФ) и њиховим повезивањем са УНПРОФОР-ом, чиме је, фактички, суштински модификован механизам мировних операција УН и „пробијен зид“ између Главе VI Повеље о мирном решавању међународних спорова и Главе VII Повеље о примени колективних, принудних мера против прекршилаца светског мира. Аутори се, међутим, не заустављају на томе, већ настоје да, анализом процеса и мере претварања мировних снага УН у Босни и Херцеговини из „снага за очување мира“ у „снаге за наметање мира“, проникну и назначе нове преседане који су већ настали или су тек у фази обликовања, а који могу обележити будућност мировних операција Уједињених нација.

У завршном делу тог поглавља аутори образлажу сажету хронологију догађаја и акција међународне заједнице и, превасходно, Уједиње-

них нација, који су претходили преговорима у Дејтону (Охајо—САД), а који су, уз непосредно учешће југословенских актера и инволвираних међународних фактора, 21. новембра 1995, довели до потписивања Дејтонског мировног споразума.

Квалификујући Дејтонски споразум као, неспорно, нову етапу у решавању кризе на простору претходне Југославије, аутори хронолошки и систематски излажу све значајније поступке и акције Уједињених нација, других међународних чинилаца, па и неких од југословенских актера, везане за имплементацију тог споразума, односно за испуњење међународних обавеза које су, на основу тог споразума, његови потписници сами преузели. Завршавајући анализу ангажовања Уједињених нација у решавању југословенске кризе јануаром 1996, аутори већ на основу досадашњих поука виде реалну опасност да се Уједињене нације претворе у „трансмисију“ геостратегијских и спољнополитичких интереса креатора новог европског и светског поретка. Политика двоструких стандарда, неправедне и неосноване екскомуникације СР Југославије и једностране медијске, али и официјелне сатанизације „српске стране“, на којој су Уједињене нације дуго истрајавале, пред напрасним открићем неких „тајних извештаја“ о монтираним злочинима и кривици оне „друге стране“, постепено сплашњава и уступа место оним правим, оригиналним критеријумима и начелима на којима је саздана светска организација. Остаће, свакако, „горак укус“ што је управо њеном (мада не и само њеном) мировном мисијом на тлу претходне Југославије, како то аутори кажу, „насилна сецесија проглашена легитимном, а одбрана легитимне државе побуном“, али и нада да ће откривање још многих „загубљених“ истина о југословенском случају повратити Југославији и српском народу традиционални углед и место које му у светској заједници припадају, а Уједињеним нацијама достојанство најширег демократског међународног форума.

Тема којом се у овој књизи, на систематичан, документован и лако читљив начин, баве аутори, обрађена је на око 350 страница. Књига је опремљена са 25 прилога, односно има 135 страница различитих, значајних докумената и богато илустрованих прегледа, шема и картографских приказа, који чине богатство изворне грађе за сва будућа истраживања те тематике. На страницама ове књиге, читаоци могу наћи одговоре, или барем кључне елементе за одговоре на питања везана с решавањем кризе на простору претходне Југославије, а посленици научне мисли нове теоријске изазове за даље и дубље понирање у збиљу овог простора која још увек траје. У сваком случају, аутори – Павловић и Поповић, прихватили су се пионирског и смелог подухвата да потпуније обраде збиљу југословенске кризе у тренутку када је она још „жива“.